

בפני כב' השופט יהושע גייפמן

בעניין:

עזבון המנוחה ז"ל [REDACTED]

הקרן לטיפול בחסויים, מנהל העיזבון
ע"י ב"כ עו"ד חיים אלטלף

המבקש

נגד

1. ב"כ היועץ המשפטי לממשלה

ע"י עו"ד פולוס מירית

2. [REDACTED]

ע"י עו"ד דורון מנוסוביץ

המשיבים

החלטה

1. בקשה למתן הוראות שהגיש מנהל העיזבון בעניין כספי קופת גמל "גדיש".
- המשיב 2, כנושה העיזבון, סבור שניתן לגבות את חוב העיזבון מכספי קופת הגמל, ולפיכך מבקש הוא להורות למנהל העיזבון להגיש תובענה לצורך מימוש מטרה זו.
2. המנוחה הלכה לבית עולמה ב- 16.1.93, והותירה אחריה כספים בקופת גמל במעמד של עמית עצמאי.
- המוטבים בקופת הגמל נפטרו לפני מות המנוחה, והמנוחה לא נתנה הוראת מוטבים אחרת.
3. בתקנון קופת הגמל לא היתה התייחסות לסיטואציה של פטירת מוטב לפני מות המוריש.
4. סעיף 147 לחוק הירושה תשכ"ה - 1965 מורה:

"סכומים שיש לשלם עקב מותו של אדם עפ"י חוזה ביטוח, עפ"י חברות בקופת קיצבה או בקופת תגמולים או עפ"י פעולה דומה, אינם בכלל העיזבון, זולת אם הותנה שהם מגיעים לעיזבון".

בפרשנות סעיף 147 לחוק הירושה מתחרות שתי גישות. מחד הגישה החוזית - כלכלית, שמטרתה להגדיל את המשאבים שנכללים בהוראת סעיף 147 לחוק הירושה. עפ"י גישה זו הוראת הסעיף קובעת הסדר אוטונומי עצמאי, שאינו נשלט ע"י דיני הירושה. מאידך, הגישה הירושתית מבקשת לצמצם את תחולת סעיף 147 לחוק הירושה, ולהשוות מעמד המוטב למעמד הירושה.

לעת עתה, היתה בפסיקה עדנה לגישה החוזית - כלכלית, וידה של זו היתה על העליונה.

עוד מוסיף השופט גולדברג בע"א 5027/90 מילשטיין נ' אקוה פ"ד מז (3) 560, 569:

"סעיף 147 לחוק הירושה מאפשר הורשה ב"מעין צוואה" או "תחליף צוואה"... הכספים יוצאים מכלל העיזבון, ולאחר מות המבוטח זוכה בהם המוטב... הדרישות בכל הנוגע לעריכת צוואה וצורתה אינן חלות... לא חל סעיף 8 (ב) לחוק הירושה, ודי במוסכם בין המבוטח והגוף המבטח".

בפני כב' השופט יהושע גייפמן

- 1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
5. בע"א 477/79 עזבון בכר שלום נ' בכר (ולא פורסם) פסק השופט שמגר:
- (א) המילים "עקב מותו של אדם" בסעיף 147 לחוק הירושה אינן באות לצמצם את תחולת הסעיף לכספים שהעילה היחידה לתשלומם פטירתו של אדם.
- (ב) כספי קופת הגמל יכולים להשתלם הן בחיי העמית והן בפטירתו. גם אם הכספים גמלו עדיין לא יכללו בעיזבון לאחר פטירת העמית.
6. הנכסים המנויים בסעיף 147 לחוק הירושה אינם חלק מהעיזבון, אלא אם הותנה אחרת, ולא ניתן לגבות מהם את חובות העזבון.
- בע"א 293/72 פילוסוף נ' תעוז פ"ד כז (2) 535 אף נפסק שלא ניתן לגבות מנכסי סעיף 147 לחוק הירושה את דמי הכתובה, והלכה זו חלה גם על תביעת מזונות מהעזבון (ראו ע"א 477/79 עזבון בכר נ' בכר ולא פורסם).
- הסדרי החלוקה של חוק הירושה אינם חלים על הנכסים המנויים בסעיף 147 לחוק הירושה.
7. זכויות המוטב בקופת גמל מוקנות מכח חוזה לטובת אדם שלישי, שנכרת בחייו של המנוח (העמית), בינו לבין קופת הגמל.
- בע"א 236/84 מנהל עזבון יפה נ' שורץ פ"ד מה (5) 1, 22 אמר השופט שמגר:
- "מערכת היחסים החוזית בין המנוחה לבין הקופה יוצרת איפוא חוזה לטובת אדם שלישי, כאשר זהותו של המוטב עשויה להקבע באמצעות הוראה בכתב של המנוחה אל הקופה".
8. הוראה משלימה מצויה בסעיף 36 (ב) לחוק החוזים (חלק כללי) תש"ל - 1973, המורה:
- "בחייב שיש לקיימו עקב מותו של אדם עפ"י חוזה ביטוח, עפ"י חברות בקופת קצבה או בקופת תגמולים או עפ"י עילה דומה - רשאי הנושה בהודעה לחייב או בצוואה שהודעה עליה ניתנה לחייב, לבטל את זכותו של המוטב או להעמיד במקומו מוטב אחר..."
- קביעת מוטב בצוואה היא רק דרך של הודעה לקופת הגמל ולא מסמך המכניס את קופת הגמל לגדר העיזבון.
- ראו: ע"א 233/98 כץ נ' קרן מקפת, סעיף 10 לפסק דינו של השופט אנגלרד.
- צווי כספי קופת תגמולים בצוואה אינה אלא הוראת מוטבים רגילה, המוצאת משכנה בצוואה.
9. גם כאשר תנאי תקנון קופת הגמל קובעים, שכספי הקופה ישולמו ליורשים עפ"י דין או עפ"י צוואה - זוכים בהם היורשים בכשירותם כמוטבים ולא בכשירותם כנורשים.
- ראו: ע"א 293/72 פילוסוף נ' תעוז פ"ד כז (2) 535, 540 בין האותיות א-ב ו- 544 מול האות ג.

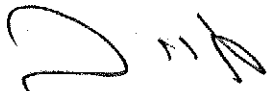
בפני כב' השופט יהושע גייפמן

- 1
2
3 בעניין קופת גמל, לצו הירושה או צו קיום הצוואה אין תוקף ישיר מכח דיני הירושה אלא
4 הם שואבים את כוחם מכח ההסדר החוזי שבין קופת הגמל לבין העמית. אין המדובר
5 בכספי עיזבון ולא ניתן להפרע מהם לטובת חובות העיזבון.
6
7 המוטב לא זוכה בהם מכח דיני הירושה אלא מכח הוראה בחוזה לטובת אדם שלישי.
8
9 10. עוד הוסיף לעניין זה, השופט שמגר בע"א 601/88 רודה נ' שרייבר פ"ד מז (2) 455, 441:
10
11 "המוטב אינו בא מכוחו או מטעמו של החבר בקופת הגמל אלא מכוח זכות
12 עצמאית המעוגנת בחוזה שבין החבר לבין קופת הגמל, ואין לראות בו יורש".
13
14 11. ניתן לקבוע הן במסמך הצטרפות לקופת גמל והן בצוואה, שהודעה עליה ניתנה לקופה
15 לפני מות המצווה, שכספי קופת הגמל יכללו בעיזבון, ולא ישולמו למוטב מוגדר כלשהו.
16 נוסחה של ההתניה הוא כי בעל החשבון מורה לקופה למסור כספיו בקופה עם מותו לידי
17 העיזבון.
18
19 רק משניתנה הוראה זו, הכספים הופכים לכספי העיזבון, וניתן לגבות מהם את חובות
20 העיזבון.
21
22 ראו: ע"א 3807/90 פישר נ' תמר פ"ד מז (5) 109, 104 ג - ו.
23
24 12. מה דין כספי קופת הגמל, כאשר המוטב נפטר לפני מות העמית.
25
26 הפסיקה לא אימצה בדרך אנאלוגיה את הוראת סעיף 49 לחוק הירושה, המורה:
27
28 "זוכה עפ"י צוואה שמת לפני המצווה, ולא קבע המצווה אדם אחר שיזכה
29 במקומו - אם בשעת מות המצווה נשאר בן-זוג או צאצאים של אותו זוכה, יזכו
30 הם לפי כללי החלוקה שבירושה עפ"י דין. בכל מקרה אחר הוראת הצוואה
31 לטובת אותו זוכה מתבטלת".
32
33 הפסיקה גם לא אימצה על דרך אנאלוגיה את הוראת סעיף 44 (ג) לחוק חוזה הביטוח,
34 המורה:
35
36 "מות מוטב, שאינו המבוטח לפני שקרה מקרה הביטוח - יזכו בתגמולי הביטוח
37 בן-זוגו או צאצאיו לפי כללי החלוקה שבירושה עפ"י דין. באין שאירים כאלה...
38 תהא הזכות לתגמולי הביטוח למבוטח".
39
40 13. בע"א 91/98 שטרובה נ' האפוטרופוס הכללי פ"ד מז (1) 625 פסק השופט שמגר:
41
42 (א) אין לומר כי קביעת שמו של פלוני כמוטב לגבי זכויותיו של חבר בקופה
43 לתגמולים כוללת גם את יורשיו של פלוני. לו רצה החבר כי יורשיו של המוטב
44 יבואו במקומו שומה היה עליו להורות על כך במפורש.
45
46 (ב) הוראת נהנים כמוה כמתנה ומזכה את המוטב באופן אישי.
47
48 (ג) יורשי מוטב אינם יכולים לבוא בנעליו, מקום שהלך לעולמו לפני העמית.
49
50 (ד) כאשר מוטב הלך לעולמו לפני העמית, המצב הוא שאין הוראת נהנים, ויש לנהוג
51 עפ"י הוראות תקנות קופת הגמל.

בפני כב' השופט יהושע גייפמן

- 1
2 14. המוטבים בענייננו נפטרו לפני מות העמית, ולפיכך אין הוראת נהנים, ויש לפנות להוראות
3 תקנון קופת הגמל.
4
5 תקנון קופת הגמל מיוני 96 קובע במפורש שאם לא מונה מוטב - ישולמו כספי קופת הגמל
6 ליורשי העמית כאילו נתמנו למוטבים ע"י העמית, ובכל מקרה לא יהיו הכספים שייכים
7 לעזבו (ראו סעיף 28.5.1 לתקנון קופת הגמל).
8
9 עפ"י התקנון מ- 1996 כספי קופת הגמל אינם חלק מהעזבו. הנושים לא יוכלו להפרע
10 מהם, והזכאים להם הם היורשים כאילו נתמנו כמוטבים - בכשירותם כמוטבים.
11
12 15. וכאן אנו באים לשאלה נוספת. האם העמית - המנוחה ידעה על שנוי התקנון, שהרי אם
13 לא ידעה, יכול ואין לשנוי התקנון נפקות לגביה.
14
15 ברע"א 4227/99 ברנשטיין נ' ברנשטיין דינים עליון נו 661 תקנון קופת הגמל שונה,
16 ונקבע שאם מת המוטב לפני העמית - יזכו בכספי הקופה יורשי המוטב.
17
18 חרף זאת, גם במקרה זה יושמה הלכת שטרוה, ונקבע שיזכו בכספים יורשי העמית. בית
19 המשפט פסק, שהיה על קופת הגמל להודיע על השנוי לעמיתים, וכל עוד לא ניתנה הודעה
20 המאפשרת לעמית לשנות את הוראות המוטבים, שנתן לפני התיקון - לא חל התיקון
21 החדש על העמית.
22
23 16. גם אם היינו פונים לתקנון הישן של קופת הגמל, הרי נקבע בו, בסעיף 29 לתקנון,
24 שהכספים ישולמו "לעמית או לבאים מכוחו".
25
26 הבאים מכוחו של העמית הם יורשיו, וגם כאן הם זוכים בכספי קופת הגמל מכח תקנון
27 קופת הגמל ולא מכח דיני הירושה, ומכח כשירותם כמוטבים בחוזה בין קופת הגמל לבין
28 העמית.
29
30 17. סוף דבר. הזכאים לכספי קופת הגמל הם יורשי העמית ולא יורשי המוטב או העזבו.
31
32 יורשי העמית זוכים בכספי קופת הגמל בכשירותם כמוטבים מכח חוזה לטובת צד שלישי
33 ולא מכח דיני הירושה. כספים אלה אינם חלק מהעזבו ואין הנושים יכולים להיפרע
34 מהם.
35
36 ניתנות הוראות למנהל העזבו להמנע מנקיטת הליכים לצורך מימוש כספי קופת הגמל,
37 באשר כספים אלה אינם חלק מהעזבו.
38
39 על ההחלטה לא יחול צו איסור פרסום.
40

ניתנה היום י"ב באדר, תשס"ב (24 בפברואר 2002) בהעדר הצדדים.

יהושע גייפמן, שופט